

Csorba Béla

A TEMERINI BETLEHEMES JÁTÉK VÁLTOZATAI

Az alábbiakban négy Temerinben lejegyzésre került betlehemes játékot adok közre, pontosabban négy olyan változatot, amely minden kétséget kizáróan egyazon típusát reprezentálja a máig közkedvelt és gyakorolt dramatizált valóságos népi játéknak. Alaposabb összehasonlító kutatást nem végeztem ugyan, de Papp György kiváló szöveggyűjteménye (Betlehemnek nyissunk ajtót! Betli Bt, Szeged, 1994.) alapján – mely húsz különféle betlehemes játékot mutat be a Kárpát-medencéből, közöttük tizenegyet a Délvidék közigazgatásilag Szerbiához tartozó településeiről – megállapítható, hogy a temerini betlehemes játékváltozatok, viszonylagos rövideységük ellenére is, sajátos szint, önálló helyi típust képviselnek.

Közülük Kováts Antal egykori helyi költő és tanító gyűjtése a legkorábbi. *Betlehemjárás Temerinben* címmel az újvidéki *Reggeli Újság* 1929. karácsonyi számában jelentetett meg egy publicisztikai eszközzel feldolgozott, de folklorisztikailag is értékelhető, szép szövegváltozatot, sajnos dallamlejegyzés nélkül. Kováts betlehemes játéka az egyik legkorábbi gyűjtésnek számít a Vajdaságban, de mivel napilapban jelent meg, a későbbi kutatók figyelmét elkerülte. Utóközlésére a *Temerini Harangszó* c. római katolikus egyházi lap vállalkozott 1994-ben.

Répai Zsuzsanna szövegváltozata („Elindulának és el is jutának”) a temerini Művelődési Kör néprajzi pályázatára készült 1980-ban. Később nyomtatásban is megjelent Csorba Béla *Temerini néphagyományok* c. könyvében, 1988-ban. Zenei anyagot e változat sem tartalmaz.

A harmadik változat („Midőn a Szűz bepólyálta gyermekét”) Csorba Béla által 1983-ban került magnóra, majd lejegyzésre, s most lát először napvilágot.

Akárcsak az Ádám István, Csorba Béla és Dévity Livia által gyűjtött variáns („Hallod pajtás? Angyalszólás!”), amit mind magnó-, mind pedig videokazettára felvettünk. Utóbbi a vajdasági néprajzkutatók csókai találkozóján 2000 decemberében be is mutattuk.

A két utóbbi variáns dallamait Dévity Livia és Takács Éva lejegyzésében adom közre.

E teljes változatok mellett fel kell hívnom a figyelmet egy értékes dallam-lejegyzésre, valamint egy rövidebb, töredékes adalékra Burány Béla *Ünneppek, szokások, babonák* című gyűjteményéből, ezeket azonban itt nem közlöm.

A temerini betlehemes játék változatai mind „dramaturgiailag”, mind szerkezetiileg egyszerűek: a Pásztorok, az Angyalok és az Öreg énekes, rigmusos és prózai párbeszédén alapulnak, többé-kevésbé az alábbi elemek köré szervezve a cselekményt:

1. beköszöntés, bekéredzkedés,
2. bevonulás (a Csordapásztorokat vagy a Mennyből az angyalt énekelve),
3. a betlehemi istálló elhelyezése,
4. az Angyalok éneke,
5. a Pásztorok bemutatják ajándékaikat,
6. az Öreg megbotlása a küszöbben,
7. a Pásztorok elalvása,
8. az Angyalok éneke,
9. a Pásztorok ébredése,
10. az Angyalok örömhirdetése,
11. a Pásztorok és az Öreg párbeszéde arról, hogy mit álmodtak,
12. invitálás Betlehembe,
13. Szűz Mária énekének felidézése,
14. ajándékkérő rigmusok, tánccal, forgással kísérve,
15. „Vedd fel, Kata, ködmönkédet”,
16. tréfás koledáló dal a gazda és a gazdasszony számlájára,
17. búcsúének, kivonulás.

Ezek a szerkezeti elemek legteljesebben a Kováts-féle változatban ismerhetők fel. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a különféle betlehemes csoportok e „modulokat” viszonylag szabadon kezelték, természetesen tiszteletben tartva az elmondandó bibliai történethez kapcsolódó epikum kronológiájából következő logikai lépcsőfokokat. Az ünnepélyes hangulat megteremtéséhez nélkülözhetetlenek voltak a vallásos népi énekek, akárcsak a vidám, ajándékot, pénzt kéregető dalok, rigmusok. Ez utóbbiak – kisebb szövegeltéréseket leszámítva – lényegében azonosak valamennyi változatban. A beiktatott vallásos énekek számát viszont feltételezhetően a csoportok énektudása is meghatározta. Megjegyzendő, hogy Szűz Mária énekének felidézése az idők folyamán kikopott a használatból, csak Pece József emlékezett még rá. Nem kizárt, hogy bizonyos fokú prűdéria felülkerekedését kell látnunk a jelenség mögött: a közösség egy részét egy idő után talán már feszélyezték az olyan, elődeik számára még magától értetődő természetességű kifejezések, mint pl. a „lett szűz emlőjébe tej”. E feltételezés korántsem légből kapott, ugyanis éppen ennek az éneknek Temerinben megszületett a népi paródiája is.

I. BETLEHEMJÁRÁS TEMERINBEN

Írta: Kováts Antal

Reggeli Újság, 1929. december 25.

Ádvent első vasárnapjától kezdve megkezdődik nálunk is a betlehemjárás. A betlehemjárás nem temerini találmány. Dívik ez minden magyar nyelvterületen s az irodalomtörténet buvárok már a középkorban is nyomára találtak. Népi misztériumoknak nevezik ezeket, amelyeknek fejlődését két műforma jelöli meg: Egyik a misztériumi jelenetek, másik a sorozatos misztériumok, vagy misztériumdrámák. Amazok a régi, egyes szertartásos misztériumok, nemzeti nyelven, a népies felfogáshoz idomulva és népies, olykor tréfás részletekkel vegyítve. (Beöthy) A betlehemjárásnak párja a vízkereszt napi Háromkirályok játéka. Míg azonban a betlehemjárás tart egészen karácsonyig, a Háromkirályok játéka csak egy napig él, Vízkereszt napján. A betlehemi pásztorjáték idővel – természetesen – bizonyos változásokon ment keresztül, s nálunk is, ahol legalább tíz-tizenöt betlehemes csoport járja a betlehemet így adventban, kettő sincs, amelynek versei mindenben egyeznének. Leírok most egyet, amint azt is legtökéletesebb formában összeállítanom sikerült. Nagyon érdekesek ezek, s a gyermekvilágban valóságos forradalmat idéznek elő, úgyhogy alig van gyermek az iskolásgyermekektől kezdve a 15–16 éves suhancokig, aki nem izgult a betlehemért, és aki részt nem vett betlehemjárásban. A betlehemesek mindenekelőtt betlehemet készítenek, vagy készíttettek. Egy deszkából készült, hordozható kis templom a betlehem, amelynek oldalán két fogantyú van. A betlehemvivőket angyaloknak nevezik, akik stílszerűen vannak felöltözve is: fehér ingben és fehér szoknyában, fejükön papírból készült aranyozott koronával. A betlehem maga némely esetben egészen művészi kivitelű. Egy tökéletes templom mintáját mutatja. Belül, a betlehem falán szentképek vannak, az oltár helyén a betlehemi jászol áll, körülötte a már ismert alakokkal. A betlehem padlója mohával van behintve, mely a legelőt jelképezi, s amelyen báránycsordák legelésznek. (Természetesen, itt fából készült báránycsordák állnak.) Belül néhány gyertya áll, amit az angyalok játék alkalmával meggyújtanak. Amint besötétedik, este öt órakor, sőt már előbb gyülekeznek a betlehemesek annak a házánál, aki a betlehem, s aki az egész betlehemjárást intézi. Itt felöltöznek a pásztorok. Három pásztorból és két angyalból áll a betlehemesek csoportja. A pásztorok kifordított subában, kezükben furkós botokkal és bajusszal, az angyalok a már leírt öltözetben megindulnak az esti betlehemjárásra. Az egyes házak ablakai előtt megállnak és bekiabálnak: „*Meghallgatják-e az angyali vigasságot?*” Ha belülről igenlő választ kapnak, akkor az utcaajtón evvel az énekkel vonulnak be: „*Csordapásztorok midőn Betlehemben*” stb. Az angyalok a betlehemmel bemennek a szobába, a pásztorok pedig kívül maradnak a konyhában. Az angyalok odabent vagy az

asztalra vagy egy székre helyezik a betlehemet, meggyújtogatják a benne levő gyertyákat és megkezdődik a pásztorjáték. Közben a házbeliek sorra megtekintik a betlehem belsejét.

Az angyalok amint a betlehemet elhelyezték, a következő versre gyűtanak:

– *Kivirágzott immár Áronnak vesszeje, mellyel megtöretett álnok kígyó feje.*

Az emberiségnek dühös ellensége a paradicsomkertbe. Glória!

S erre csenget a kezében levő csengetyűvel, mire belép az első pásztor, megáll a szoba közepén, s a következőket mondja:

– *Én hoztam Istennek legszebb ajándékát: Aranyat, tömjént és mirhát. Glória.*

Az angyal erre újra csenget, s belép a második pásztor e szavakkal:

– *Én hoztam Jézuskának legszebb ajándékát: Egy pár fehér báránykát. Glória.*

Az angyal ismét csenget, s bebotorkál majd bebukik az öreg pásztor:

– *Dicsértessék a Jézus Krisztus. Hát kendteknek milyen magas küszöbük van* – szól a háziaknak.

– *Úgy elestem, hogy a vén szőrös lelkem majd kiugrott belőlem.* – Ezután pedig méltatlankodva a pásztorokhoz szól:

– *Hát ti förtelmes juhászok itt korhelykedtek. Engem öregségemre a juhoknál hagyatok. Fias farkas megkergetett, volt egy csorba pipám, ezt is elvesztettem.*

– Semmi, öreg, semmi, csak feküdjünk le.

A pásztorok erre lefekszenek, az öreg pedig föl-alá jár közöttük, botjával a padlót döngeti s a következő altató verset mondja:

– *Aludjatok én juhaim csendesen, csendesen, megőrizlek az éjszaka szívesen, szívesen. Fias farkas távol jár, távol jár. Itt a nagy bot, majd rászáll, majd rászáll.*

Aztán keresztbefektetett botjára lefekszik az öreg is a pásztorok közé.

Az angyalok erre eléneklik a *Mennyből az angyal* kezdetű éneket, mire az egyik pásztor felüti a fejét, s így szól a másikhoz.

– *Hallod pajtás, angyalszólás, talán fel is kellene keln.*

Erre az angyalok rázendítik a következő éneket:

– *Keljetek fel pásztorok, pásztorok, örömet hirdetnek, mert ma néktek született, ki megjövendőtetett, Dávidnak véréből, tiszta szűz méhéből, alle-alleluja, alle-alleluja!*

Ezután a pásztorok feltápáskodnak, majd megragadják az öreg keresztbefektetett botját, s nagy nyögések között az öreget is felemelik.

Mikor aztán mind a hárman talpon vannak, a következő párbeszéd indul meg közöttük:

Első pásztor: *Mit álmodtál, pajtás?*

Második pásztor: *Én azt álmodtam, hogy karácsony hetében kórót hívnak*

kaszálni, meg azt, hogy a gazdasszony olyan szál kolbászt adott, hogy háromszor is körülcsavartam a derekamon, mégis a kutyák rágták a végét. Erre odafordul az első pásztorhoz: Hát te, pajtás, mit álmодtál?

– Én azt álmодtam, hogy karácsony hetében nem megyek kórót kaszálni, meg hogy a gazdur ám (nyilván gazduram – Cs. B. megjegyzése) akkora darab szalonját adott, hogy tarisznyámba nem fért, s szűrőmnek gallérját varrtam belőle.

Erre mind a ketten az öreget kérdezik:

– Hát kend öreg mit álmодott?

– Én azt álmодtam, hogy Krisztus Urunk Behemben született.

– Nem Behem az, hanem Betlehem!

– Ühüm! Betlehemben.

Most aztán mind a hárman botjukkal a padlót döngetik, s egyfolytában a következő verseket éneklük, amelyeknek rendkívül érdekes dallamaik vannak:

– Betlehembe gyer pajtás, gyer pajtás, ottan lesz a jó lakás, jó lakás. Nem kell ottan szántani, szántani, csak az Istent imádni. Tyuk, tyuk, tyuk. Ha az Istent imádjuk, mennyországot meglátjuk. (Ezután a botok lenyugszanak.)

Midőn a szűz bepólyázta gyermekét, örömeben így kezdte el énekét:

– Aludj, aludj, én kisdedem, csuj, csuj, csuj. Aludj, édes kis Jézuskám, buj, buj, buj.

– Nem alhatok édes anyám, jaj, jaj, jaj. Mert az éjjel szivembe szállt egy nagy baj. Mondd meg nekem, kis Jézuskám, mi bajod. Mondd meg nekem, te anyádnak a bajod.

– Édes anyám, az egeket elhagytam. És egy rongyos istállóba szállottam. A gida is azt mekegi Betlehemben. A bárány is azt mekegi Betlehemben.

Ezután a következő pajkos nótába vágnak:

– I, i, i! A kalács mindennapi. Hogyha adna valaki, úgy lehetne jóllakni. É, é, é! Egy korsó bor amellé, ki torkunkat megkenné, mi lehetne jobb ennél.

– Vedd fel Kata ködmönkédet. Kösd be borzas fejecskédet, maradj itt. Maradj itt a nyájunknál, nyájunknál. Mindjárt vissza jövünk már, jövünk már.

– Sürög-forog a gazdasszony, nézi, hogy mit adjon. Pipiskedik a polcra, hogy egy kolbászt rántsion. Nézi gazda erszényét, hogy egy márvást leljen. Ha márvást nem fog lelteni, el se fogunk menni. Dicséressék a Jézus Krisztus!

Ezzel aztán lezáródik a pásztorjáték, s a gazdasszony vagy a gazda tényleg juttat valamit a pásztoroknak, akik erre csendesen megindulnak kifelé. Az angyalok a betlehemmel követik. Odakint aztán még e búcsúverset énekelik:

– Elindulnának és el is jutnának. Szegény pásztorok éhen kolendálnak.

Az énekek során egyik-másik csoport még más ismert karácsonyi éneket is énekel, de lényegében a pásztorjáték ötven év óta itt minálunk nem változott, s talán úgy maradt fenn, mint ahogy a középkortól apáink átvették.

II. „ELINDULÁNAK ÉS EL IS JUTÁNAK”

Elmondta: Répási János, sz. 1936., Bem József utca (Ókéri út) 30.
Gy.: Répási Zsuzsanna, 1980.

Ádvent első vasárnapjától (december elejétől) kezdve karácsony napjáig volt szokásos a betlehemjárás. Leginkább fiúgyermekek, suhancok vettek részt benne. Őt állandó szereplője volt: két *Angyal*, két *Pásztor* meg az *Öreg*. Az angyalok voltak a legfiatalabbak. Csak azokat vették be a csoportba, akik szépen tudtak énekelni. A két angyal általában fehérbe öltözött, míg a pásztorok kifordított subát, subasapkát vettek magukra, borjú- vagy birkaszörből szakállat, bajuszt ragasztottak, valamint két bunkósbotot vettek magukhoz, részben rekvizitumként, részben a harapós kutyák ellen. A kellékek legfontosabb tartozéka a *betlehemi faistálló* volt. Ebbe került a kis jászol, benne a Jézuska, egy gyertya (később, amikor már elemmel működött, lámpácskák), bárányok, szamaracska, többnyire gipszből, karácsonyi szentképek stb. Belsejét mohával bélelték, hogy szép zöld legyen. A két angyal feladata az volt, hogy vigyék az istállót. A vendéglátó házakban az ő kötelességük volt a gyertyagyújtás is.

A bemenetel előtt megzörgették az ablakokat, s bekiabáltak:

– Mëghallgassák-ë az angyali vígasságot?

Jobbára igenlő választ kaptak, s akkor a két angyal köszönt:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

– Ezután bementek a házba, közben rázendítettek a *Csordapásztorok, midőn Betlehembe...* kezdetű dalra. Miután az asztalra tették a betlehemi istállót, énekelni kezdték:

Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok...

Mikor befejezték, felkiáltottak: – Glória.

Első pásztor (belépett): – Dicsértessék a Jézus Krisztust!

Elhoztam istennek legkedvesebb ajándékát, aranyat, tömjént, mirhát.

Angyalok: – Glória!

Második pásztor (belépve):

– Dicsértessék a Jézus Krisztust!

Elhoztam istennek legszebb ajándékát,

Tejet, túrút, vajacskát,

És egy göndör gidácskát!

Angyalok: – Glória!

Öreg (hasra vágódva bezuhan az ajtón):

– Dicsértessék a Jézus Krisztust!

Ěj, de nagy küszöbük van keendőknek!

Úgy elestem, hogy az a vín szűrös lelkem majd kiesett belőle!

Hát tik förtelmes pásztorok, itt korhélkodik?

Ěngem, vín öreg léttémre nyájamná hattatok?

Farkasok körúatak, kiabáni kezdtem,

Még egy csorba pépám vót, azt is elvesztöttem!

Mindkét pásztor:

– Sėmmi, öreg, sėmmi,

Csak lė kő fekünni!

(A két pásztor lefekszik a földre.)

Az *Öreg* (főltápászkodik, jobbra-balra tekingetve toporog, s éneklük):

– Vėdd föl, Kata, ködmönkėdet,

Kösd bė bojhos fejecskėdet,

Maradj itt a nyájunknál, nyájunknál,

Mindjárt visszajövünk már,

Fias farkas távol jár,

Itt a nagy bot a kezembe,

Majd rá száll!

Ekkor a két fekvőre ráüt egyet-egyet a bottal, és ő is lefekszik közéjük.

Mindhárman hangos horkolásba kezdenek. Közben a *két angyal* éneklük:

Csordapásztorok, midőn Betlehemben

Csordát őriznek éjjel a mezőben,

Isten angyali jővének melléjük,

Nagy félelemmel telék meg ő szívük.

– Örömet mondok, nagy örömet néktek

Mert ma született a ti üdvösségtek,

Menjetek el csak gyorsan a városba,

Ott találjátok Jézust a jászolban.

Glória!

Első pásztor: – Hát, tē pajtás, mit álmodtál?

Második pásztor: – Ěn azt álmodtam, hogy a gazduram ojan ódal szalonnát adott, hogy szűrőmnek gallért varrtam belőle.

Második pásztor: – Hát, tē pajtás, mit ámodtál?

Első pásztor: – Én azt ámodtam, hogy a gazdasszony ojan hosszú szál kóbászt adott, hogy a harmadik utcán is a kutyák rágták a végít.

Ekkor mindketten elkezdik rángatni az Őreg subáját, keltegetik: – Hát kend, öreg, mit ámodott?

Az Őreg, persze, mindezt majd csak harmadszorra hallja meg:

– Ühü, én azt ámodtam, hogy Krisztus Jézus Behelembe született.

Mire a két pásztor: – Nem Behelembe, hanem Betlehembe!

Fölállnak mindhárman, s énekelni kezdik:

– Betlehembe jör (jör = jer, gyere, jöjj – Cs. B. megj.), pajtás, jör, pajtás,
Ott lész majd a jó lakás,
Nem köll ottan szántani, szántani,
Csak az istent imádni.

Í, í, í,
A kalács mindënnapi,
Hogyha anna valaki,
Úgy lehetne jólakni!

Ā, ā, ā,
Kolbász, hurka, szalonna
Pásztoroknak jó vóna,
Ha a gazdasszony anna!

É, é, é,
Ēgy korsó bor ez mellé,
Mi torkunkat mëgkenné,
Mi lehetne jobb enné?

Ezután forogni kezdenek, s kíváncsian tekintgetnek a polcokra, közben a botokkal döngetik a padlót. Majd újra énekelni kezdenek:

Sürög-forog a gazdasszony,
Nézi, hogy mit adjon,
Pipískedik föl a pócra,
Hogy ēgy kóbászt rántson!

Nézi gazda erszényét, erszényét,
Hogy ēgy százast rántson,
Ha ēgy százaz nem fog lënni,
El sëm fogjuk vënni.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Majd megfordulnak, s megindulnak ki a házból:

Elindulának,
És el is jutának,
Szegény pásztoroknak
Kóbászt nem adának!

A betlehemeseknek aprópénz járt, de a kolbász és a hurka sem mindig maradt el. Egyszerre több betlehemes csoport is működött: szűnyogszigetiek, vásártérik, alvégiek, újsoriak, kangödriek, téglagyáriak...

III. „MIDŐN A SZŰZ BEPÓLYÁLTA GYERMEKÉT”

Elmondta: Pecze József, sz. 1939-ben, Temerinben

Gy.: Csorba Béla 1983-ban, az adatközlő Tancsics Mihály utcai családi házában. Magnófelvétel.

Hát abba zidőbe má alig vártuk, hogy eljőjön a december elseje. Mer léginkább má a bétlehemét, ugyé, decembër hónapba, mikó kezdődtek a hajnali misék, akkó este mink kezdtük a betlehëmjárásat is. S akkó mentünk így a házakho, vittük a kis betlehemét, s akkó bészótunk, ahol láttuk, hogy világítanak, tudtuk, hogy van gyerek is, még ugyé, hát érdekli őket, még megengedik, akkó bészótunk, hogy „még hallgassák az angyali vígasságot?”. Hát, ha nem szót ki sënki, akkó bëki(j)abátunk mégéccé:

„Szerëncsés jó(j)estét

Istentől kívánunk!

Itt vagyunk barátainkkal

Ëgy szép betlehemmel,

Mit szól, gazduram,

Bëbocsájt?”

Hát akkó vót, ahun kiszótak, hogy „csak gyerték, gyerték”. Akkó mëgindúntunk bëfelé. Akkó amëddig birtunk, addig ëkezdtük éneköni, hogy:

„Mennyből az angyal, lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe sietve menvén lássátok, lássátok...”

Ekkorra mink beértünk leginkább. Akkó bëértünk, pásztorok mëg az öreg kintmaradtak, a két angyal mëg bëvitte a betlehemét. Mëggyútották a gyërtyát a betlehembë, hogy mëglássák a házbeli(j)ek, a gyerekék, hogy hát mijen szép a kis betlehem. Akkó vót, aki mondta, hogy ”jaj de szép, hogy tudátok így mëgcsináni”. No majd evvë ëccécsak a zëggyik angyal, anná vót csöngö, mëgcsöngette, mëgrázta, szól, hogy:

„Glóri(j)a!”

Bejön a zëggyik pásztor:

„Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Elhoztam Istennek legszebb ajándékát, egy göndör báránykát!”

Akkó csönget megint, jön a másik:

„Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Elhoztam Istennek legszebb ajándékát, aranyat, tömjént és mirhát!

Akkó egy kis vártatva megint csönget, akkor a zöreg csak úgy kinyissa a zajtót, és a küszöbön mintha megbotolna egy nagyot, bevágódik. (Eltorzított, méj hangon mondja:

„Dí-csértessék a Jézus Krisztus!

Hát kenteknek, öregeknek ijjen nagy küszöbük van? Úgy elestem, hogy ez a vín, szőrös lelkem maj kiesett!”

Akkó szétnézett a zéggyik pásztorrú a másikra:

„Hát tik, förtelmes juhászok, itt korhélkodtok,

De engemet magamat, öreg létemre juhokná hattatok?

A fi(j)as farkas körülátadott, allig tudtam kiszaba-dul-ni, egy csortos pipám vót, azt is el-vesztét-tem!”

Akkor a két pásztor ránéz a zöregre, oszt mondja:

„Sëmmi, öreg, sëmmi,

Csak lë kő feküdni!”

Akkor a két pásztor lëfeküdt szépen, a zöreg áva maradt, akkor ëkezdte mondani tovább a ző mondókáját:

„Aludjatok én juha(j)im csöndesen, rëndesen,

Még a zéjjel megörizlek szívesen, szívesen,

Fi(j)as farkas távol jár,

Itt a nagy bot, maj rászál!”

Akkor a nagy bottá, ami vót nála, így megérintette mind a két pásztort és lëfeküdt ő is alunni.

Akkó a zangyalok ěkezdték ěnekőni:

Pász - to - rok, kel - jünk fel, ha - mar in - dul - junk el,

Bet - le - hem vá - ro - sá - ba', ron - gyos is - tál - lócs - ká - ba',

Si - es - sünk, ne kés - sünk,

hogy még e - zen ěj - jel o - da - ér - hes - sünk,
s mi U - runk - ban tisz - te - le - tet te - hes - sünk.

Akko a zęgyik pásztor a másikat męgrángassa:

„Hallod, pajtás, angyal szólott! Jó lęsz, ha főkelünk!

Mondd csak, pajtás, mit ámodtá?”

„ěn azt ámodtam, hogy a gazduram akkora darab szalonnát adott a hátamra, hogy alig tudtam hazavinni!”

„Hát tę, pajtás, mit ámodtá?”

„ěn azt ámodtam, hogy a gazduram ojan hosszú szál kóbászt csavart a dęřę - kamra, hogy harmadik uccába kutyák rágták a végit!”

Akkó mind a ketten męgfogták a zőregęť és męgrángatták:

„Hát, kend, öreg, mit ámodott?”

A zőreg nem hajja, mer nagyon méjjen alszik. Akkó még egyszer megráz - zák:

„Hát, kend, öreg, mit ámodott?”

„Mi?”

„Hát, kend, öreg, mit ámodott?”

„ěn azt ámodtam, hogy Krisztus urunk Behembe születęť.”

Mondják azok:

„Nem Behem az, öreg! Betlehem!”

„Behem, Behelem!”

Akkor éccerre, mikó kétünk fő, akkor éccerre minnyájan énekőtük azt, má a zangyalokká is égyütt, hogy:

1. Mi - dőn a Szűz be - pó - lyáz - ta gyer - me - két,

ő - rö - mé - ben így kez - di el é - ne - két:

A - ludj, a - ludj én kis - de - dem, csuj, csuj, csuj,

A - ludj é - des Kis - jé - zus - kám, buj, buj, buj.

2. Nem al - ha - tok é - des - a - nyám, jaj, jaj, jaj,

3. Lá - tod a - nyám az e - ge - ket el - hagy - tam,

mert a szí - vem - re (j)á - ra - dott egy nagy baj.

és e ron - gyos is - tál - ló - ba szál - lot - tam.

Mi ba - jod hát ó győ - nyö - rű Jé - zu - som,

A bá - rány is azt be - ke - gi, bek, bek, bek,

mond meg ne - kem te a - nyád - nak, Krisz - tu - som?

a bá - rány is azt be - ke - gi *Bet - le - hem - be.

* Csak a 3. versszakban: szótaeszaporítás

Akkó mosmá a zöreg mondja:

„Betlehembe jör pajtás, jör pajtás,
Ott lész majd a jólakás, jólakás,
Nem kell ottan szántani, szántani,
Csak az Istent imádni!

Tyúk, tyúk, tyúk,
Ha (j)a zistént imádjuk,
Mënyországot mëglátjuk!

í, í, í,
A kalács mindënnapi,
Hogyha (j)adna valaki,
Úgy lehetne jólakni!

É, é, é,
Ëgy korsó bor az mellé,
Mi torkunkat mëgkenné,
Mi lehetne jobb enné?

Sürög-forog a gazdasszony,
Nézi, hogy mit adjon,
Pipiskëdik a pócra,
Hogy ëgy szál kóbászt húzzon.

Gazda nézi erszënyét,
Hogy ëgy százast adjon,
Ha ëgy százazas nem fog lënni,
El se fogjuk venni!

Vedd föl, Kata, ködmönkëdet,
Kösd be bagjas fejecskëdet,
Maradj itt!
Maradj itt a nyájunknál, nyájunknál,
Mindjárt visszajövünk!
Dicsërtessék a Jëzus!

Evvel vége lëtt. Akkor mikó mentünk kifelé, akkó még azt kezdtük ë, még
ki nem értünk, a kapu(j)ig éneköni:

„Csordapásztorok, midőn Betlehembe
Csordát őriztek éjjel a mezőbe,
Isten angyali jövének melléjük,
Nagy félelemmel telék még ő szívük...”

IV. „HALLOD, PAJTÁS? ANGYALSZÓLÁS”

Elmondta: Dányi Károly, sz. 1928. aug. 24., Temerinben

Gy.: Ádám István, Csorba Béla és Dévity Lívía 1998. február 21., az adatközlő házában, Temerin, Damjanich u. 41. Az anyagot videofelvételen (Ádám I.) és magnókazettán (Csorba B.) is rögzítettük.

*

Cs. B.: – Kik jártak betlehemezni?

D. K.: – Vót két pásztor, a zöreg még két angyal. Jobbadán gyerekek, de mentek ojan suhancszál legínkék is.

Cs. B.: – Fölnött férfiak is mentek?

D. K.: – Én úgy hallottam, hogy mentek, de aztán abbahatták.

Cs. B.: – A maga idejibe?

D. K.: – Akkó má nem mentek. Akkó mink méntünk, ijen suhancszál gyerekek.

Cs. B.: – Maga hány éves vót, amikor elkezdte?

D. K.: – Ojan tizénhárom, tizénnégy. Tizénkettő...

Cs. B.: – Hány éves korig csinálta?

D. K.: – Hát én csináltam..., még a templomba is csinátuk most, még a Berec atya idejibe is, még most a Szungyi atya idejibe is.

Cs. B.: – No de házakho?

D. K.: – Aztat tizénöt, tizénnégy éves koromba abbahagytam.

Cs. B.: – Károly bácsi! El tudná meséni, hogy a betlehemezés hogy történt?

D. K.: – El.

Az utcán mënve – méntünk, ugyë – a két angyal fogta a betlehemët, azok méntek elő. Utánna botokká hárman méntünk. A közepin mént a zöreg. Bajús vót csinálva, szakáll, suba. A zangyalok közönsígës ruhába vótak, esetleg valami csákót csinátak a fejükre. Oszt akkor bészótunk minden házba, hogy „mëghallgassák az angyali vígasságot”? Azok, valaki asz mondta, hogy nem, akkó méntünk tovább, ugyë. Bészótunk a másikho: „Mëghallgassák az angyali vígasságot?” „Mëg.” Akkor ëkezdtük, hogy (*énekel*):

1. Csor - da pász - to - rok mi - dőn Bet - le - hem - be'
2. Is - ten an - gya - li jö - vé - nek mel - lé - jük.

csor - dát ő - riz - tek éj - jel a me - ző - be'.
Nagy fé - le - lem - mel tel - lik meg a szí - vük.

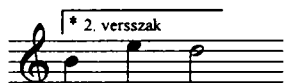
Akkor bээрkeztünk, ugye! Akkor a két angyal belépett, rögtön azt nézték, hogy hol van az asztal. Például itt itt van az asztal (*mutatja*), akkor oda föltették a betlehemet, meggyújtották a gyertyát benne. Ugye, ott abba vót moha még mindēn, ijen szentképek. Még hát a kisjézuskát, ugye, a bősőbe belehejzték, oszt akkó ēkezdték, hogy – ēggyik ódárú át a zēggyik angyal, a másik ódárú a másik – (*énekel*):

Menny - ből az an - gyal le - jött hoz - zá - tok, pász - to - rok, pász - to - rok,

hogy Bet - le - hem - be si - et - ve men - vén lás - sá - tok, lás - sá - tok.

Mēgfogta csēngőt: „Glóri(j)a!”

Gyűtt a zelső pásztor: „Dicsírjűk a Jēzus Krisztust! Ęn hoztam istennek legszēbb ajándékát, ēgy hófehēr galambocskát!”

Akko (*énekel*):

Mellette vagyon az ēdēsanya, Mári(j)a, Mári(j)a,

Barmok közt fekszik, jászolba nyugszik szent fi(j)a, szent fi(j)a...

Akkor: „Glóri(j)a!”

„Dicsírjűk a Jēzus Krisztust” – jött a másik pásztor. „Ęn hoztam istennek legszēbb ajándékát, ēgy hófehēr báránkát!”

Akkor (*énekel*):

El is menének köszöntésére azonnal, azonnal,
Szép ajándékot vivén szívükbe magukkal, magukkal.

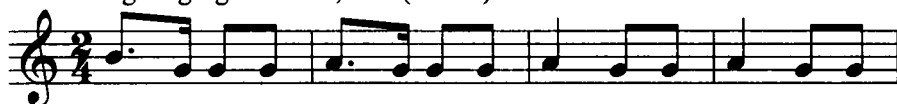
Akkó gyütt a zöreg. Az béesett: „Dicsírjük a Jézus Krisztust!” Ugyé, az zuhant. „Hát kenteknek ijén nagy küszöbük van? Úgy elestem, hogy ez a vén szőrös lelkém maj kiugrott belőlem!

Hát tik, förtelmes pásztorok, itt korhélkottok?
Engémet vén öreg léttemre a juoknál hagyatok?
Körülfogtak a fi(j)asfarkasok, igén mégréttentem,
Vót egy csortos píípám, még azt is elvesztettem!”

A két pásztor ráfelelte, hogy:

„Sëmmi, öreg, sëmmi,
Csak lë köll fekünni!”

A zöreg męgfogta a botot, oszt (*énekel*):

Fe - küd - je - tek én ju - ha - im csen - de - sen, ren - de - sen,

még az é - jel meg - ő - riz - lek szí - ve - sen, szí - ve - sen.

(szavalva)

Fias farkas távol jár, itt a nagy bot maj' rá száll!

Akkó ráfeküdt a zöreg... Köröszültette a botot a két pásztoron, oszt rájuk-feküdt. Akkó ékeztek „hrrr, hrrr!”, horkolni, „hrrr!” Éggyik jobban, mind a másik, ugyé. Akkó égyszercsak hallatszott akkó az éggyik angyal (*énekel*):

Di - cső - ség menny - ben az Is - ten - nek!

Ez elhallgatott.

Aszondja (*az egyik pásztor*): „Hallod, pajtás? Angyalszólás. Tán föl is köl-lene má kelni.”

„Hát, tē, pajtás, mit ámodtá?” – mégrázta ja zęggyik pásztor köröszttú a zö-regēn a másikat.

„Én azt ámodtam, hogy kórét hítak kaszálni.

Nem mēgyék én kórét kaszálni,

Hisz jobb az istent imádni.”

„Hrrr”, hortyog, „hrrr”, a zöreg még mindig alszik keményen. Mēgszózza a másik: „Hát tē, pajtás, mit ámodtál?”

„Én azt ámodtam, hogy a gazdasszonyom akkora szál kóbászt adott, hogy háromszor a dērēkamon körösztülcsvartam, mégis a harmadik utcába a kutyák rágták a végit!”

„Hát, tē, öreg, mit ámodtá? Hát, kend, öreg, mit ámodott?” – rázzák.

„Öh-há-há-há-há, öh-há-há-há-há!” (köhög) Én azt ámodtam, hogy Krisztus urunk Behelembé született.”

„Nem Behelembé, hanem Betlehembe!”

„Betlehembe, Betlehembe.”

Akkó (énekel):

Kel - je - tek föl pász - to - rok, pász - to - rok, ö - rö - met hir -

det - tek: mert ma nék - tek szü - le - tett, szü - le - tett,

ki meg - jö - ven - döl - te - tett, Dá - vid - nak vé - ré - ből,

tisz - ta Szűz mé - hé - ből, szü - le - tett Krisz - tus ne - künk.

Akkó még hát elénekeltük, hogy:

Ó bol - dog Bet - le - hem, ál - dá - sok vá - ro - sa ...

No, mikor ezt eléneköltük, akkor utána a zöreg mondta, hogy *(énekel)*:

Vödd föl Ka - ta köd - mön - ké - det, kösd be bog - lyás fe - jecs - ké - det,

ma - radj itt. Ma - radj itt a nyá - junk - nál,

nyá - junk - nál, min - gyá' visz - sza jö - vünk má', jö - vünk má'!

Akkó: „Dicsértessék a Jézus!”

Akkor: „Mindörökké ammën!”

Akkor még egyg énekét elénekőtünk:

Pász - to - rok, pász - to - rok ör - ven - dez - ve,

si - et - nek Jé - zus - hoz Bet - le - hem - be'.

Kö - szön - tést mon - da - nak a Kis - ded - nek,

ki vált - sá - got ho - zott az em - ber - nek.

No mikor most elénekötük, akkó:

„Sürög-forog a gazdasszony,
Nézi, hogy mit adjon,
Pipískedik a pócra,
Hogy egy szál kóbaszt rántson,
Gazda nézi erszényét,
Hogy egy máriást adjon,
Ha egy máriás nem fog lenni,
El sē fogjuk venni!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!”

Akkó (énekel):

El - in-du-lá - nak, és el is ju - tá - nak,

Szűz Má-ri - á - nak jó na-pot mon - dá - nak.

Cs. B.: – Vót-ë ojan ének, hogy „í-í-í”?

D. K.: – Vót.

Cs. B.: – Ezt mikó mondták?

D. K.: – Ezt is belemondtuk akkor, amikor fölkelünk. No, mi(j)előt mondtam, hogy „védd föl, Kata, ködmönkédet”. Vót hogy (énekel):

1. Tyúk, tyúk, tyúk, ha az Is - tent i - mád - juk,
2. Í - í - í, a ka - lács min - den - na - pi,
3. É - é - é, egy kor - só bor e mel - lé,

men - ny - or - szá - got meg - lás - suk.
hogy - ha ad - na va - la - ki, úgy le - het - ne jó - lak - ni.

Í-í-í,
A kalács mindennapi,
Hogyha anna valaki,
Úgy lehetne jólakni!

É-é-é,
Egy korsó bor emellé,
Ki torkunkat megkenné,
Mi lehetne jobb enné?!

Cs. B.: – Maguk éneköltek-e a kisjézus számára olyan altatót, hogy „csuj, csuj, Jézus”...?

D. K.: – Mink nem énekötük. Hallottam, de mink nem tanútuk. Szóval ahányan vótak, annyi féle...

Cs. B.: – Károly bácsi, maga kitű tanúta?

D. K.: – Én, mad úgy mondom, vót a, úgy mondták, Szélmalomsor, máskülönben Szúnyogszigetnek is nevezik mostanába, Rákóczi utca vége, ez a Nemes Jóska bácsi, a zöreg, a megboldogútt, ennek vót a betlehemje is. Ez adta ide nekünk, és akkor ennek a fi(j)a – már a Jóska – ez ojan nagyobb gyerekk vót, ez tanított még bennünket. Szóval ettű tanútuk még a betlehemét. Ó is járta velünk, még akkor vót a megboldogútt Bollók Fercsi, az is ára lakott, oszt akko úgy.